

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش تنیدگی والدینی مادران دارای کودکان بیش فعال

محسن مشکبید حقیقی^۱

علی دلاور^۲

عبدالله شفیع آبادی^۳

مصطفی تبریزی^۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی اثر برنامه آموزش زندگی خانوادگی F. L. E^۵ در کاهش تنیدگی والدینی مادران دارای کودک ADHD می باشد. F. L. E به عنوان متغیر مستقل و تنیدگی والدینی (PSI) به عنوان متغیر وابسته در طرح پژوهش آزمایشی پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل حاضر در نظر گرفته شده‌اند. ۸۰ نفر از مادران دارای کودک ۴-۶ ساله مبتلا به ADHD خانه‌دار، ۳۰-۴۰ ساله، حداقل دارای تحصیلات در سطح دیپلم و دارای ۱ یا ۲ فرزند بصورت تصادفی در دو گروه کنترل و آزمایشی گمارده شدند. کلیه کودکان از دارو استفاده می‌کردند. کلیه مادران شاخص تنیدگی والدینی^۶ PSI (ابزار تحقیق) را تکمیل نمودند. نتایج به کمک فرمول t استیودنت برای مقایسه دو گروه مستقل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان افزایش مهارت های مادران دارای کودکان مبتلا به ADHD از طریق محتوای برنامه باعث تغییر نگرش مادران در خصوص سازش پذیری، فزون طلبی، خُلق، بی‌توجهی و فزون کنشی، پذیرندگی و تقویت گری کودک شده است. گرچه برنامه آموزش زندگی

^۱ دانش آموخته دکتری مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران

^۲ استاد دانشگاه علامه طباطبائی

^۳ استاد دانشگاه علامه طباطبائی

^۴ استاد دانشگاه علامه طباطبائی

^۵ Family life education

^۶ Parenting stress

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...
خانوادگی نتوانسته باعث کاهش احساس افسردگی مادر بعنوان بخشی از منبع زاینده
تنیدگی والدینی شود اما توانسته است احساس های مادران دارای کودکان ADHD را
در زمینه احساس های منفی صلاحیت، محدودیت نقش، انزوای اجتماعی، روابط با
همسر، دلبستگی و سلامت کاهش دهد.

کلید واژه‌ها

آموزش زندگی خانوادگی (F. L. E)، تنیدگی والدینی، ADHD.

مقدمه

مادر به عنوان یک عضو خانواده که عمده ترین نقش والدگری را معمولاً
در سیستم خانواده ایفا می کند می تواند تحت تأثیر منابع متعدد تنیدگی از قرار
گیرد. به اعتقاد ویتکین^۱ (۱۹۸۵) مادران در معرض دو گروه بزرگ از تنیدگی‌ها
قرار دارند که از تنیدگی حاصل از هویت زیست شناختی آنان (قاعدگی، افسردگی
بعد از زایمان، افسردگی یائسگی و ...) و تنیدگی مرتبط با مسئولیت حرفه ای آنان
(نقش مادرانه، مشکلات اشتغال و ...) حاصل می شود.

پژوهشگران بسیاری از والدگری در صورتی که کودک خردسال دارای
رفتارهای مساله دار یا مشکلات پزشکی باشد، به عنوان یک تکلیف پرتنیدگی یاد
کرده‌اند (آناستوپولوس^۲ ۱۹۹۲، ویس^۳، ۱۹۹۱). در شرایط طبیعی و بهنجار که
کودک خردسال از حرکت بیشتری برخوردار است نیز مشکلات روزمره با کودک
نظیر تغذیه، خواب، گریه کودک و بیماری‌ها، حد ویژه‌ای از تجربه تنیدگی را برای
مادر به همراه دارد بنابراین تنیدگی میان مادران دارای کودکان بهنجار و نابهنجار

^۱ Witkin

^۲ Anastopoulos

^۳ Weiss

تفاوت‌هایی دارد (هاگی کول^۱ و ویتگرین^۲، ۱۹۹۷) که از آن تحت عنوان تنیدگی والدین^۳ نام می‌برند (هابفال^۴، لرمن^۵، ۱۹۹۹). ابیدین^۶ و بیورک^۷ (۱۹۷۸) پس از ارائه نخستین شکل شاخص تنیدگی والدینی یک الگوی نظری برای آن تدوین نمودند. این الگو نشان می‌دهد ویژگیهای کودک نظیر سازش پذیری، پذیرندگی، فزون طلبی، خلق، تقویت‌گری و بی‌توجهی و فزون کنشی کودک در افزایش تنیدگی روابط والد-کودک یا کاهش آن موثر هستند همانطور که برخورداری از حمایت اجتماعی، روابط مطلوب با همه، کاهش محدودیت نقش مادر، دلبستگی محدود والدیه کودک، کاهش افسردگی مادر و افزایش حس صلاحیت وی در کنار کاهش انزوای اجتماعی او می‌تواند به بهبود و کاهش تنیدگی والدینی که توسط مادر به هنگام کار با کودک تجربه می‌کند بیانجامد. با توجه به اینکه مقابله مناسب با تنیدگی را می‌توان از طریق آموزش منتقل کرد تدوین برنامه‌های آموزشی برای مادرانی که چنین تنیدگی را تجربه می‌کنند می‌تواند مفید باشد. بهبود روابط خانواده، استفاده از روشهایی برای کاهش پایه رفتارهای اخلال‌گرایانه، افزایش عزت نفس کودک و افزایش امنیت شخصی کودک از جمله موضوعاتی است که می‌توان برای آموزش مادرانی که تنیدگی والدینی را در ارتباط با کودک مبتلا به بیش‌فعالی همراه با بی‌توجهی (ADHD)^۸ را تجربه می‌کنند در نظر گرفت چرا که نه تنها به کاهش تنیدگی مادر-کودک منجر می‌شود بلکه امکان یک روش درمانی تکمیلی برای کاهش ADHD را فراهم می‌کند. شفیعی آبادی (۱۳۷۲) بیان می‌کند آموزش گروهی والدین نوعی از تعلیم و تربیت گروهی است که آموزش وسیعی

1. Hagekull

2. Wettergren

3. Parenting stress

4. Habfall

5. Lerman

6. Abidin

7. Burke

8. Attention Defict Hyperactivity Disorder

بررسی اثر آموزش زندگی فاموادگی در کاهش...
را شامل می‌گردد و به والدین کمک می‌کند تا دانش و تواناییهای خود را از زمینه پرورش و تربیت کودکان به نحو مطلوب گسترش دهند.

رودگرز^۱ (۱۹۹۳) در پژوهشی به منظور ارزیابی متغیرهای مرتبط با رفتار والدگری مادران دارای کودکان خردسال، بعد از آزمون اثر مستقیم تنیدگی والدینی بر رفتار والدگری به این نتیجه رسید که مادرانی که در قبال کودک خود سطوح بالای تنیدگی والدینی را گزارش نمودند، از نشانه‌های بیماری جسمانی و استیصال روانشناختی هم رنج می‌برند. وضعیت سلامت این مادران بر رفتار والدگری آنها تأثیر مثبت و مستقیم داشت. رودگرز تأکید می‌کند که تنیدگی والدینی از طریق وضعیت سلامت مادر بر رفتار او در قبال کودک تأثیر می‌گذارد. پژوهشگرانی مانند تایلور^۲ (۱۹۹۷) و فورگاج^۳ و همکاران (۱۹۸۸) نشان داده‌اند که رویدادهای پرتنیدگی زندگی نظیر مشکلات خانه‌داری، اقتصادی، مرگ خویشاوندان، از دست دادن شغل، مشکلات اجتماعی و قانون شدید و بیماری‌های دیرپا و مزمن در خانواده با سطوح تنیدگی والدینی تجربه شده توسط والدین کودکان دارای رفتار برون‌سازی شده، رابطه‌ی مستقیم و مثبت دارد. در این پژوهش نیز آشکارا به تأثیر رویدادهای منفی و پرتنیدگی خارج از نظام والد-کودک در تجربه‌ی تنیدگی والدین اشاره شده است.

باکستر^۴، کامینز^۵ و یولوتیس^۶ (۲۰۰۰) از پژوهش‌هایی خود نتیجه گرفتند، از آنجا که برخی از کودکان مبتلا به ناتوانی‌های تحولی به رفتارهای مشکل‌دار متوسل می‌شوند، والدین آنها تنیدگی بیشتر و مشکلات روانپزشکی دیگری نظیر اضطراب و افسردگی را گزارش می‌کنند. در این پژوهش به وضوح

1. Rodgers

2. Taylor

3. Forgatch

4. Baxter

5. Cummins

6. Yiolitis

مشخص نشده که مشکلات رفتاری علت تنیدگی والدینی است یا پیامد آن پژوهش‌های مبتنی بر همبستگی نشان داده‌اند که مشکلات رفتاری کودک، تنیدگی والدینی را حتی هنگامی که متغیرهای برجسته‌ی خانوادگی و والدینی مثل منزلت اقتصادی- اجتماعی، اندازه‌ی خانواده و حمایت اجتماعی والدین، منترل می‌شوند نیز پیش بینی می‌کند (هاستینگز^۱ ۲۰۰۲).

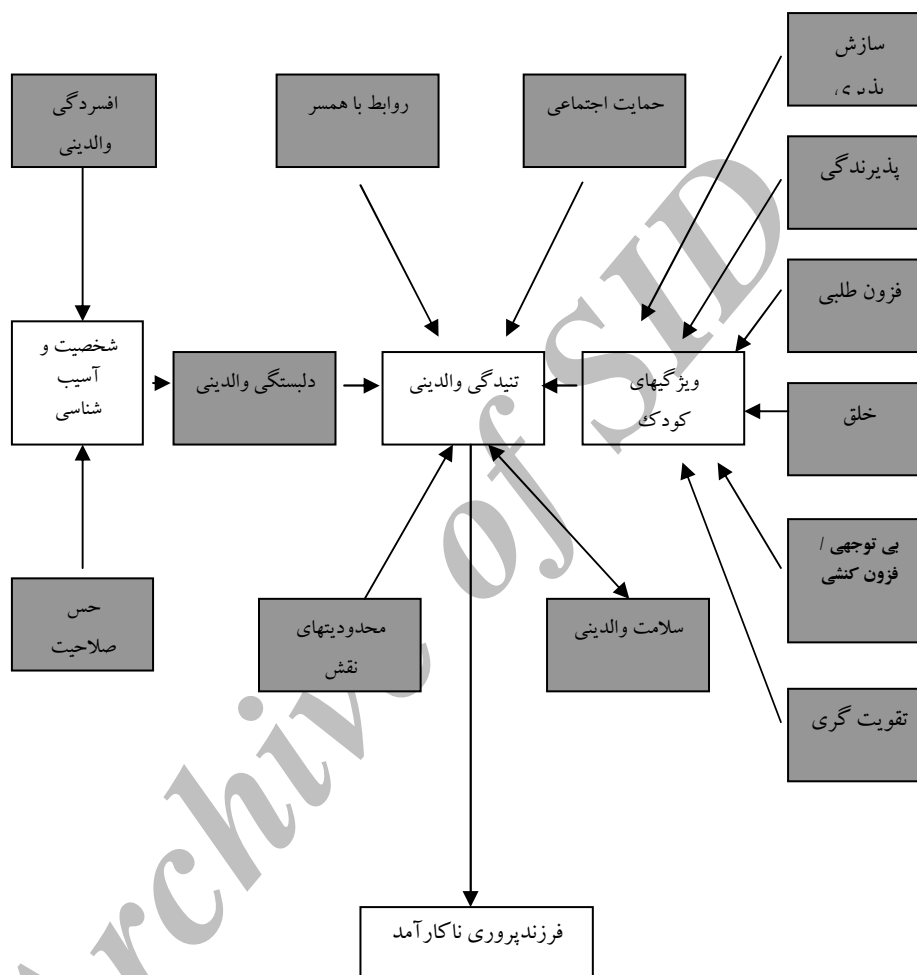
ابیدین و بیورک^۲ (۱۹۷۸) پس از ارائه نخستین شکل خاص تنیدگی والدینی^۳ (PSI، ابیدین، ۱۹۷۶) یک الگوی نظری را برای تشریح ساختار شاخص تنیدگی طرح‌ریزی کرده‌اند (نمودار ۱-۲) که همین الگواز آن زمان به بعد اکثر پژوهش‌ها و مطالعه‌ها را در این قلمرو موجب شده است. مولفه‌ای موجود در این الگو زیر - مقیاس‌های شکل ششم شاخص تنیدگی والدینی (PSI، ابیدین، ۱۹۹۰، نقل از دادستان، ۱۳۷۷) را تشکیل می‌دهند.

^۱ - Hastings

^۲ - Burke, W. T

^۳ - Parenting Stress Index

نمودار الگوی سافتاری تنیدگی والدینی (ابیدین و بیورک، ۱۹۷۸)

ماش و جانتسون (۱۹۸۳) در مطالعه‌ای درباره‌ی والدین کودکان خردسال دارای فزون کنشی / بی توجهی، سطوح بالاتر تنیدگی را در این والدین گزارش کردند. وونگ و وونگ (۱۹۹۹) با بررسی میزان سلامت روانی مادران کودکان خردسال در هنگ کنگ اثرهای تنیدگی والدینی بر سلامت مادر و متغیرهای

موجود در این فرایند را آزمودند. نتایج نشان دادند والدینی که کودکان خردسال خود را فزون طلب و دارای پذیرندگی و تقویت‌گری پایین ادراک کرده بودند، تنیدگی والدینی بیشتری را گزارش نمودند. همچنین والدینی که محدودیت‌های نقش والدینی را ادراک کرده بودند نیز تنیدگی والدینی بیشتری را تجربه کردند. در این پژوهش نقش خود-کارآمدی والدینی نیز بررسی شد و نتایج نشان داد که خود-کارآمدی والدینی اثر تنیدگی بر سلامت روانی مادر را تعدیل می‌کند.

آموزش والدین می‌تواند به والدین در مورد اختلالات رفتاری (هربرت^۱، ۱۹۸۰، هولمز^۲، ۱۹۷۹). اختلالات رشدی مثل شب‌اداری (هربرت و ایوانس^۳، ۱۹۸۱) تجاوز به حقوق کودک و شکست پیشرفت کودک (ایوانس، ۱۹۸۳؛ ایسون و هربرت ۱۹۸۵)، کمبود محبت مادری (گامبریل^۴، ۱۹۸۳؛ هربرت و ایوانس، ۱۹۷۷)، و عقب ماندگی ذهنی کمک نماید. امروز روانشناسان بدون توجه به اینکه آیا آموزش والدین در موضوعات مشخص باشد روی این مسأله کار می‌کنند (فورهند^۵، ۱۹۷۷).

آدسو^۶ و لیبسون^۷ (۱۹۸۱) در یک تحقیق با حضور ۱۶ نفر از والدین در یک برنامه آموزشی ۹ هفته‌ای با هدف تغییر رفتار، خانواده‌ها بطور تصادفی در چهار گروه قرار گرفتند (آموزش مادر، آموزش پدر، آموزش زوجین و گروه کنترل). هنگامی که خانواده‌ها دوره اصلاح رفتار را پشت سر گذراندند، تغییرات مهمی را در موفقیت کنترل رفتار کودکانشان که ناسازگاری رفتاری داشتند گزارش نمودند. اوستبرگ^۸ (۱۹۹۸) در یک برنامه آموزشی ۱۰ جلسه‌ای برای

1. Herbert

2. Holmse

3. Ivance

4. Gamberiel

5. Forehand

6. Adesso

7. Lipson

8. Ostberg

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...

والدینی که با مشکلات متفاوت در قبال رفتار فرزندشان روبرو بودند ۷۵ نفر از مادران جوان دارای کودکان زیر ۴ سال را مورد آموزش قرار داد. مفاهیمی چون اصلاح رفتار کودکان و نوجوانان، شیوه‌های فرزند پروری، نحوه ارتباط با کودک، چگونگی حل مسأله و روابط باهمسر در مدل برنامه‌ای مذکور گنجانده شد. نتایج نشان داد احساس رضایت مادران از شیوه رفتار فرزندانشان در پایان دوره آموزشی افزایش یافته بر احساس صلاحیت مادران جهت کنترل و تسلط بر رفتار خود و فرزندانشان افزوده شده و با خوشبینی بیشتری نسبت به رفتار کودکان تنیدگی روابط والد-کودک کاهش یافته بود.

سو^۱ (۱۹۹۹) به آموزش تعدادی از والدینی می‌پردازد (۵۰ نفر) که با مسأله ADHD در فرزندانشان روبرو بوده‌اند. او در برنامه آموزشی خود یک طرح آموزشی را اجرا می‌کند که شامل مفاهیم یادگیری برای تشخیص اختلال ADHD و شیوه‌های کنار آمدن با آن نه تنها برای والدین جوان بلکه والدینی بود که سال‌ها از ازدواجشان می‌گذشت. در این برنامه محتوای دیگر چون روابط زناشویی^۲، برنامه بطور مؤثر از عهده ADHD برآمدن، بالا بردن توان ارتباطی والد-کودک، افزایش عملکرد مؤثر در مدرسه و مکان کار و ... گنجانده شده بود. نتایج نشان داد رضایت والدین در زمینه احساس صلاحیت، کاهش افسردگی، افزایش مهارت‌های کنترل رفتار کودک و در نهایت کاهش تنیدگی والد-کودک در هر جلسه بیش از جلسه قبل شده است. با توجه به مباحث فوق در تحقیق حاضر فرضیه‌های زیر مطرح شده است.

-آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه خصیصه سازش پذیری کودک می‌شود.

¹. Sue

². Marital Relationships

- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه خصیصه فزون طلبی کودک می‌شود
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه خصیصه خُلق کودک می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه خصیصه فزون کُنشی کودک می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه خصیصه تقویت گری کودک می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه ویژگیهای کودک بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس افسردگی مادران کودک مبتلا به ADHD در زمینه ویژگیهای کودک بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس دل‌بستگی مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه ویژگیهای والد می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس محدودیت نقش مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه ویژگیهای والد می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس صلاحیت مادران کودکان مبتلا به ADHD می‌شود.
- آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس انزوای اجتماعی مادران کودکان مبتلا به ADHD می‌شود.

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...

-آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه روابط با همسرانشان می‌گردد.

-آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه وضعیت سلامتشان می‌گردد.

-آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه ویژگی‌های والدینی بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی می‌شود.

-آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر کاهش تنیدگی والدینی مادران کودکان مبتلا به ADHD می‌شود.

روش

پژوهش حاضر یک پژوهش کاربردی است که نتایج آن بلافاصله برای رفع مشکلات بالینی مشاهده شده در مادران دارای کودکان بیش فعال قابل استفاده است. برای جمع آوری داده‌های مورد نیاز تحقیق از طرح آزمایشی پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل ۱۸۳ نفر از مادرانی می‌باشد که از تاریخ ۱۳۸۵/۱/۱ لغایت ۱۳۸۶/۴/۱ به دلیل مشکلات رفتاری و سازشی فرزندان ۴-۶ ساله خود را به مرکز مشاوره و خدمات روانشناختی احیاء در شهرستان رشت مراجعه و در هنگام اجرای پژوهش ADHD کودکان توسط روانپزشک متخصص اعصاب و روان تایید شده است. کلیه مادران در زمان اجرای تحقیق خانه دار، ۳۰-۴۰ ساله، همراه با حداقل تحصیلات دیپلم و دارای ۱ یا ۲ فرزند بوده‌اند و کودکانشان در زمان اجرای تحقیق از درمان دارویی استفاده می‌کردند. مادران شاغل، مادران با مدارک زیر دیپلم، مادران دارای کودکانی با معلولیت جسمانی و روانی، مادران دارای بیماریهای جسمانی و روانی، مادران مطلقه، دارای ازدواج مجدد و فوت همسر و مادرانی که طی یک سال اخیر رویدادهای تنیدگی زای خارج از چارچوب نظام والد

- کودک برای خانواده را تجربه کرده بودند و بیش از دو فرزند داشتند، از جامعه مورد بررسی حذف شدند.

جمعیت نمونه شامل ۸۰ نفر از مادران جامعه آماری پژوهش است که به تصادف در دو گروه آزمایشی و کنترل طرح تحقیق حاضر گمارش شده‌اند. برای انتخاب جمعیت نمونه از روش نمونه‌گیری ساده استفاده شده است.

برای سنجش میزان تنیدگی والدینی مادران دارای کودک بیش فعال از شاخص تنیدگی والدینی (PSI) استفاده شده است. شاخص تنیدگی والدینی یک پرسشنامه ۱۲۰ سوالی مبتنی بر خود - گزارش دهی است که اهمیت تنیدگی در نظام والد - کودک را ارزشیابی می‌کند. شاخص تنیدگی والدینی اولین بار توسط ابیدین (۱۹۸۳) به منزله نتیجه‌ای از کار وی در قلمرو آموزش والدین گسترش یافت. هدفهای نخستین PSI متمرکز بر شناسایی زودرس، غربالگری، ارزیابی‌های تشخیصی فردی، اندازه‌گیری پیش و پس از اثربخشی مداخله و اندازه‌گیری جهت اثرات تنیدگی بر رفتارهای والدگری و سایر متغیرهای روانشناختی بوده است، (ابیدین و سولیس^۱، ۱۹۹۱).

شکل ششم PSI شامل ۱۲۰ ماده است که در قلمرو کودکی (۴۷ ماده) و والدینی (۵۴ ماده) به اضافه‌ی یک مقیاس اختیاری تحت عنوان مقیاس تنیدگی زندگی (۱۹ ماده) را در بر می‌گیرد که از خرده مقیاسهای زیر تشکیل شده است. الف - قلمرو کودک، زیر مقیاس‌های سازش‌پذیری، پذیرندگی، فزون‌طلبی، خلق، بی‌توجهی/ فزون‌کنشی و تقویت‌گری.

ب - قلمرو والدین، زیر مقیاس‌های افسردگی والدینی، دلبستگی والدینی، محدودیتهای نقش والدینی، سلامت والدینی، حس‌صلاحیت والدینی، روابط با همسر والدینی و انزوای اجتماعی والدینی.

^۱. solis

بررسی اثر آموزش زندگی خانواده‌گی در کاهش...

ج - مقیاس تنیدگی زندگی، شاخص‌هایی را در رابطه با تنیدگی‌هایی فراتر از چارچوب ارتباطی والد - کودک به دست می‌دهد (ابیدین و سولیس، ۱۹۹۱).
اعتبار درونی آزمون تنیدگی والدینی از طریق محاسبه آلفا کرانباخ برای خرده بخشهای آزمون از ۰/۴۵ تا ۰/۷۹ متغیر بوده و در کل آلفا کرانباخ معادل ۰/۹۵ محاسبه شده است.

هر یک از مادران شرکت کننده در تحقیق حاضر دو بار شاخص تنیدگی روابط والدینی را تکمیل کرده‌اند. مادران قبل از آغاز تحقیق پیش آزمون مربوط به تحقیق را به صورت فردی تکمیل کرده و بعد از ۱۲ جلسه شرکت مادران جمعیت نمونه گروه آزمایشی جلسات آموزش F. L. E شاخص تنیدگی روابط والدینی مجدداً توسط مادران بصورت فردی تکمیل گردید.

پس از کم نمودن نمره پیش آزمون هر آزمودنی از نمره پس آزمون وی میانگین نمرات برای هر دو گروه محاسبه و آزمون پارامتریک t برای مقایسه دو گروه مستقل اجرا شده است.

جدول (۱) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (سازش پذیری)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۱۰/۰۲	۷/۸۲	۷۸	۰/۰۱	۹/۸۰	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۲/۲۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نگرش مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه سازش پذیری کودک شده است.

جدول (۲) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (فزون طلبی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۸/۳۰	۷	۷۸	۰/۰۱	۱۱/۵۷	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۱/۳۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نگرش مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه فزون طلبی کودک شده است.

بررسی اثر آموزش زندگی خانواده‌گی در کاهش...

جدول (۳) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (مُلُق)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۵/۵۰	۴/۵۸	۷۸	۰/۰۱	۹/۱۶	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۹۲					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه خُلُق کودک شده است.

جدول (۴) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (فزون کُنشی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۸/۹۵	۸/۲۵	۷۸	۰/۰۱	۱۳/۹۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۷۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه فزون کُنشی کودک شده است.

جدول (۵) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (تقویت گری)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۶/۰۲	۵/۴۷	۷۸	۰/۰۱	۱۱/۲۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۵۵					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه تقویت گری کودک شده است.

جدول (۶) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (پذیرندگی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۷/۹۰	۷/۱۷	۷۸	۰/۰۱	۱۳/۱۶	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۷۲					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه خصیصه پذیرندگی کودک شده است.

بررسی اثر آموزش زندگی خانواده‌گی در کاهش...

جدول (۷) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای کودک (بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	t جدول
آزمایش	۴۰	۸/۹۵	۸/۲۵	۷۸	۰/۰۱	۱۳/۹۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۷۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه ویژگی کودک بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی شده است

جدول (۸) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (افسردگی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۱/۰۵	۰/۵۷	۷۸	۰/۰۵	۱/۷۶	۱/۹۸
کنترل	۴۰	۰/۴۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده کوچکتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۵ است. از اینرو با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت فرض صفر تایید و تفاوت میانگین نمره پس آزمون از پیش آزمون دو گروه آزمایش و کنترل پس از اجرای دوره آموزشی F. L. E معنی‌دار نمی‌باشد.

جدول (۹) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون

در گروه آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (دلبستگی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۶/۸۰	۶/۲۰	۷۸	۰/۰۱	۱۴/۷۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۶۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس دلبستگی شده است.

جدول (۱۰) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه آزمایش و گروه

کنترل در زمینه ویژگیهای والد (محدودیت نقش)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۶/۳۰	۴/۸۲	۷۸	۰/۰۱	۹/۶۲	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۱/۴۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس محدودیت نقش شده است.

بررسی اثر آموزش زندگی خانواده‌گی در کاهش...

جدول (۱۱) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (احساس صلاامیت)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۸/۶۰	۷/۲۲	۷۸	۰/۰۱	۹/۷۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۱/۳۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس صلاحیت شده است.

جدول (۱۲) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (انزوای اجتماعی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۵/۷۰	۴/۵۲	۷۸	۰/۰۱	۹/۰۰۲	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۱/۱۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس انزوای اجتماعی شده است.

مدول (۱۳) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (روابط با همسر)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۰/۹۲	۰/۵۵	۷۸	۰/۰۱	۲/۷۵	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۳۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس روابط با همسر شده است.

مدول (۱۴) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه

آزمایش و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (وضعیت سلامت)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۴/۲۰	۴/۰۲	۷۸	۰/۰۱	۸/۵۵	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۰/۲۰					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه احساس وضعیت سلامتی شده است.

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...

جدول (۱۵) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون در گروه آزمایش

و گروه کنترل در زمینه ویژگیهای والد (بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی)

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۳۳/۰۲	۲۷/۳۷	۷۸	۰/۰۱	۱۴/۲۹	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۵/۶۵					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره مادران دارای کودک بیش فعال در زمینه ویژگیهای والد بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی شده است.

جدول (۱۶) مقایسه نمرات میانگین تفاوت پس آزمون از پیش آزمون

در گروه آزمایش و گروه کنترل درکل تنیدگی والدینی

گروه	تعداد	میانگین تفاوت نمره پیش آزمون و پس آزمون	تفاوت میانگین	d. f	α	t محاسبه شده	T جدول
آزمایش	۴۰	۸۰/۳۲	۶۸/۵۵	۷۸	۰/۰۱	۱۷/۵۶	۲/۶۱
کنترل	۴۰	۱۱/۷۷					

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود t محاسبه شده بزرگتر از اندازه مبین جدول با درجه آزادی ۷۸ در سطح ۰/۰۱ است. با ۹۹ درصد اطمینان می توان گفت اجرای دوره آموزشی F. L. E باعث کاهش نمره تنیدگی والدینی مادران دارای کودک بیش فعال شده است.

بحث و نتیجه گیری

سازش پذیری معرف مهارت کودک در مقابله با تغییرات است و بصورت نافرمانی، ناتوانی در انصراف از موقعیت‌های درگیرکننده و عدم اطاعت فعل پذیرانه بروز می‌کند. نتایج تحقیق حاضر نشان داده است پس از اجرای متغیر مستقل تحقیق یعنی برنامه F. L. E میانگین تفاوت نمره پیش آزمون - پس آزمون گروه آزمایش (۱۰/۰۲) بیش از این میانگین در گروه کنترل (۲/۲۰) کاهش یافته است و این تفاوت با ۹۹ درصد اطمینان ($t = ۹/۸۰$, $df = ۷۸$) معنی‌دار بوده است.

هنگامی که نتایج تحقیق در زمینه اثر آموزش زندگی خانوادگی F. L. E در تغییر نگرش مادران دارای کودکان ADHD در زمینه فزون طلبی این کودکان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد نگرش مادران نسبت به فزون طلبی یعنی فشاری که کودک به طور مستقیم بر والد خود اعمال می‌کنند تغییر یافته و نمره تنیدگی مادران در نگرش نسبت به فزون طلبی کودک ADHD به عنوان منبع افزایش دهنده تنیدگی کاهش یافته است و تفاوت گروه آزمایش و کنترل در این زمینه ($t = ۱۱/۵۷$, $df = ۷۸$) معنی‌دار بوده است.

خُلق کودک که به صورت گریه مفرط، کنار کشیدن خود و افسردگی آشکار می‌شود و والدین معمولاً چنین رفتارهایی را در چارچوب اضطراب یا برانگیختگی خشم تجربه می‌کنند نیز می‌تواند بعنوان ویژگی کودک ADHD باعث افزایش تنیدگی والدینی گردد از این رو در تحقیق حاضر مشخص شده است که آموزش زندگی خانوادگی F. L. E می‌تواند بعنوان یک متغیر مستقل باعث کاهش نمره تنیدگی مادران کودکان ADHD در این زمینه گردد و فرض صفر رد می‌شود بگونه‌ای که تفاوت میانگین گروه آزمایشی (۵/۵۰) با گروه کنترل (۰/۹۲) در این زمینه با ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار بوده است ($t = ۹/۱۶$, $df = ۷۸$).

قبلاً نیز مطالعات ساترفیلد و همکارانش در زمینه اثر درمان چند جنبه‌ای کودکان ADHD نشان داده است کارآموزی والدین و آموزش گروهی خانوادگی

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...
برای والدین می‌تواند به آثار مثبت غیرمنتظره‌ای بیانجامد. اوستبرگ و هاگی کول (۲۰۰۰) نیز در یک پژوهش گسترده نشان داده‌اند ادراک از کودک به منزله‌ی یک کودک مشکل دار با تنیدگی والدینی رابطه‌ی مستقیم داشته‌اند. بدین جهت ووک و ونک (۱۹۹۹) بر این باور هستند که تغییر ادراک والدین از رفتار کودک می‌تواند تجربه تنیدگی والدین را کاهش دهد.

نتایج تحقیق نشان داده است در گروه آزمایشی بطور معنی داری آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر نگرش مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه های فزون کنشی ($t = 13/99, \alpha = 0/01$)، تقویت گری ($t = 11/29, \alpha = 0/01$) و پذیرندگی ($t = 13/16, \alpha = 0/01$) به نسبت گروه کنترل محاسبه شده است. بگونه‌ای که میانگین تفاوت نمره پیش آزمون - پس آزمون گروه آزمایش به ترتیب ویژگی‌های فزون کنشی (۸/۹۵)، تقویت گری (۶/۰۲) و پذیرندگی (۷/۹۰) بطور معنی داری بیش از میانگین تفاوت نمره پیش آزمون - پس آزمون گروه کنترل در ویژگی های فزون کنشی (۰/۷۰)، تقویت گری (۰/۵۵) و پذیرندگی (۰/۷۲) کاهش یافته بالطبع سبب کاهش تنیدگی والدینی مادران دارای کودک ADHD به ویژه در بُعد منابع‌زاینده تنیدگی مربوط به کودک شده است. نتایج این تحقیق می‌تواند با یافته‌های هربرت (۱۹۸۰)، ایوانس (۱۹۸۱)، داماس (۱۹۸۹) و دیگرانی همخوان باشد که بدنبال اجرای چنین تحقیقاتی بیان کرده اند آموزش والدین یکی از عملی ترین استراتژی‌های مداخله‌ای برای کاهش رفتار ناسازگارانه کودک و کاهش تنیدگی والدین است. هم جهت با یافته‌های تحقیق حاضر مطالعه اوستبرگ (۱۹۹۸) نشان داده است یک برنامه آموزشی ۱۰ جلسه ای با مفاهیمی چون اصلاح رفتار، شیوه‌های فرزند پروری و نحوه ارتباط با کودک می‌تواند باعث کاهش تنیدگی والدینی گردد. رود گرز (۱۹۹۸) نیز نشان داده است برنامه آموزش F. L. E در صورتی که والدین از برنامه رضایت داشته باشند می‌تواند میزان تمایل مادران را به تنبیه، روابط سرد با کودک، حساسیت بیش از اندازه نسبت به رفتار کودک و

طرد کودک را کاهش دهد و در نهایت باعث کاهش تنیدگی والدینی شود. در تحقیق فوق مشخص شد آموزش مادران می‌تواند به میزان زیادی آنان را در کنترل رفتار کودک موفق سازد. مطالعات ایرلن و وایزبر (۲۰۰۴) نشان داده است برگزاری یک برنامه آموزشی می‌تواند با افزایش مهارت والدین در کنترل رفتارهای مشکل آفرین کودک ADHD باعث تغییر روابط والد - کودک و کاهش تنیدگی والدینی آنان گردد. سو (۱۹۹۹) نیز کاهش تنیدگی والدینی را بدنبال اجرای برنامه آموزشی والدین و افزایش مهارت‌های کنترل رفتار کودک گزارش کرده است. مرکز منابع بین‌الملل ADHD (NRCA) نیز متذکر شده است آموزش F. L. E والدین کودکان ADHD به سبب آشنا کردن والدین با رویکردهای افزایش دهنده رفتار مطلوب در این کودکان و طراحی روشهای مناسب برای کار کردن با این کودکان در موقعیت‌ها و مکان‌های عمومی همراه با آموزش والدین کودکان ADHD در زمینه نحوه استفاده از روشهای کاهنده رفتار نامطلوب باعث افزایش منظم مهارت‌های والدین، افزایش مهارت والدین در کنترل رفتار کودک و کنترل هیجانات منفی خود و متعاقباً کاهش تنیدگی والدینی می‌گردد. ماش و جانستون نیز براین باور هستند که تغییر تصورات والدگری از رفتار کودک در کاهش تنیدگی والدینی موثر است. نتایج تحقیق حاضر نشان داده است آموزش زندگی خانوادگی F. L. E در کل باعث کاهش تنیدگی والد از طریق کاهش تنیدگی مربوط به ویژگی کودک شده است ($\alpha = 0/01, t = 17/33$).

بر اساس نظریه ابیدین و بیورک (۱۹۷۸) عوامل شخصیتی والدین و ویژگی‌های مربوط به آنان خود می‌تواند در روابط والد - کودک، منبعی برای افزایش یا کاهش تنیدگی والدینی گردد. فقدان حمایت‌های اجتماعی در وضعیت انزوای اجتماعی مادر، افسردگی مادر، محدودیت نقش وی، دلبستگی مادر و کاهش حس صلاحیت او و نیز روابط مادر با همسرش می‌تواند باعث افزایش تنیدگی والدینی مادر شود. به همین دلیل در تحقیق حاضر این فرضیه مطرح شده

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...

است که آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث تغییر احساس مادران کودکان مبتلا به ADHD در زمینه ویژگیهای والدینی بعنوان منبع تولیدکننده تنیدگی می‌شود؟ پیش از این ایرلن و وایزرن (۲۰۰۴) اثر آموزش والدین را در کاهش افسردگی والدین کودکان ADHD گزارش کرده بودند. یافته‌های تحقیق حاضر مؤید این نکته است که فرض تحقیق رد شده و میانگین تفاوت پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایشی (۱/۰۵) در زمینه کاهش تغییر احساس افسردگی تفاوت معنی‌داری با میانگین این نمره در گروه کنترل (۰/۴۷) نداشته است. بنابراین با ۹۹ درصد اطمینان می‌توان گفت آموزش زندگی خانوادگی F. L. E بر اساس طرح آموزش تحقیق حاضر باعث کاهش احساس افسردگی مادران کودکان مبتلا به ADHD نشده است. پژوهش پاترسون (۱۹۹۲) نشان داده بود با کاهش افسردگی مادر در یک برنامه آموزش ده هفته‌ای گزارش منفی مادران از سازگاری کودک کاهش می‌یابد. درعین حال طرح‌های تحقیقاتی متفاوتی در گذشته انجام شده که گرچه به ویژگی والدینی پرداخته‌اند اما گزارش در خصوص افسردگی مادر ارائه نکرده‌اند (اوستبرگ، ۱۹۹۸، رودگرن، ۱۹۹۸). نیردی و همکاران (۲۰۰۰) معتقدند در چنین برنامه‌هایی فقط نشانه‌های مولفه افسردگی کاهش می‌یابد و سلامت بطور کامل پوشش داده نمی‌شود. شاید یکی از دلایل وقوع چنین مسئله‌ای این باشد که معمولاً برنامه‌های آموزش قادر به کاهش افسردگی فرد خاص نبوده و معمولاً برای کاهش افسردگی می‌بایست از یک فرآیند مشاوره‌ای یا روان‌درمانی استفاده کرد. درعین حال در تحقیق حاضر نیز برنامه آموزش ویژه‌ای با محتوایی خاص برای کاهش افسردگی طراحی نشده است پس احتمالاً نمی‌توان این انتظار را داشت تا شاهد کاهش افسردگی بدنبال اجرای برنامه F. L. E مذکور باشد.

تحقیق حاضر نشان می‌دهد اجرای برنامه آموزشی F. L. E طرح تحقیق حاضر باعث کاهش احساس منفی مادران نسبت به احساس صلاحیتشان در گروه آزمایشی شده است و این کاهش با کاهش نمره در گروه کنترل تفاوت معنی‌داری

داشته است ($\alpha = 0/01, t = 9/79$) بنابراین فرض صفر رد و می‌توان نتیجه گرفت که اجرای برنامه F. L. E باعث تغییر احساس صلاحیت مادران دارای کودک ADHD می‌شود. نتایج تحقیق نشان داده است آموزش زندگی خانوادگی F. L. E باعث کاهش احساس مادران دارای کودک ADHD در زمینه محدودیت نقش آنان شده است ($\alpha = 0/01, t = 9/62$) که با نتایج تحقیق وبستر و استراتون (۱۹۹۸)، اوستبرگ و هاگی کول، (۲۰۰۰) در این زمینه همخوانی دارد. از سوی دیگر سایر نتایج تحقیق معرف تایید فرضیه‌های تحقیق در زمینه اثر آموزش زندگی خانوادگی F. L. E در کاهش احساس انزوای اجتماعی و تغییر احساس مادر در زمینه روابط با همسرش می‌باشد و فرض‌های صفر مربوط در این دو موضوع رد می‌شود. به عبارت دیگر میانگین تفاوت نمره پیش آزمون - پس آزمون در گروه آزمایشی به ترتیب در محور انزوای اجتماعی و روابط با همسر بطور معنی داری بیش از میانگین تفاوت نمره پیش آزمون - پس آزمون در گروه کنترل بوده است. این نتایج با نتایج تحقیق ویلیامز (۱۹۸۷)، پاترسون و فلیشمن (۱۹۷۹)، سو (۱۹۹۹) و اوستبرگ (۱۹۹۸) در خصوص اثر مثبت آموزش والدینی در کاهش احساس منفی در زمینه حس صلاحیت و متعاقباً کاهش تنیدگی والدینی همخوان است. از سوی دیگر نتایج مذکور با یافته‌های اوستبرگ و هاگی کول (۲۰۰۰)، سالیوان (۲۰۰۳)، اوستبرگ (۱۹۹۸) در زمینه کاهش انزوای اجتماعی و دریافت حمایت اجتماعی بیشتر از همسر برای کاهش تنیدگی والدینی جهت دارد. ضمن آنکه با یافته‌های محققانی چون رودگرز (۱۹۹۸)، ایرلن و وایزرنر (۲۰۰۴)، والاس و گوت لیب (۱۹۹۰) در زمینه بهبود روابط با همسر و در نتیجه کاهش تنیدگی زناشویی و متعاقباً افزایش همکاری زوجین و کاهش تنیدگی والدینی از طریق اجرای برنامه‌های آموزشی متفاوت مشابه می‌باشد. فیورشیم (۲۰۰۳) نیز بیان کرده بود با بهبود روابط با شریک زندگی می‌توان انتظار داشت، سطح تنیدگی والدینی کاهش یابد.

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...
در تحقیق حاضر دو فرضیه دیگر مطرح گردید و آن این که آموزش زندگی خانوادگی F. L. E می‌تواند باعث تغییر احساس دلبستگی مادر و تغییر احساس وی در مورد سلامت‌ش گردد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد فرضیه‌های صفر مربوط در این زمینه رد و فرضیه‌های تحقیق مورد تایید واقع شده است. بدان معنا که تفاوت میانگین پیش آزمون و پس آزمون در گروه آزمایشی در دلبستگی و سلامت بطور معنی‌داری بیش از تفاوت میانگین پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل شده است و این تفاوت با ۹۹ درصد اطمینان معنی‌دار بوده است. این نتایج با یافته‌های افرادی نظیر اوستبرگ و هاگی کول (۲۰۰۰) در زمینه کاهش دلبستگی و کاهش تنیدگی والدینی از طریق آموزش والدین همخوان است. یافته رودگرز (۲۰۰۰) که به بررسی رابطه سلامت و تنیدگی والدینی وی پرداخته است با یافته تحقیق حاضر در این زمینه مشابهت دارد. وونگ و وونگ (۱۹۹۹) نیز معتقدند از طریق آموزش مادران می‌توان باعث افزایش نقش خود - کارآمدی مادر و در نتیجه افزایش احساس سلامت وی شد که این خود می‌تواند باعث کاهش تنیدگی وی گردد.

- استورا، جین بنجامین. (۱۳۷۷). تنیدگی یا استرس، بیماری جدید تمدن. مترجم: دادستان، پریرخ. انتشارات رشد. تهران.
- دورکین، پل، اچ. (۱۳۷۶). مشکلات یادگیری و رفتاری و دانش‌آموزان. مترجم: صالحی، پرویز. نشر و تبلیغ بشری. تهران.
- شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۷۲). راهنمایی و مشاوره کودک (مفاهیم و کاربردها). سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). تهران.
- شیدفر، محمدرضا. (۱۳۷۳). کودکان پرتحرک. انتشارات سیاوش. تهران.
- کارلسون، جان. اسپری، لن. لوئیس، جودیت. (۱۳۷۸). خانواده درمانی. تضمین درمان کارآمد. مترجم: نوابی نژاد، شکوه. انتشارات سازمان انجمن اولیاء و مربیان. وزارت آموزش و پرورش، تهران.
- Abidin , R. R & Burke , W. T (1978). The development of parenting stress index. paper presented at annual meeting of APA. Toronto.
- Abidin , R. R. (1990). Introduction to the special issue : the stress of parenting : journal of clinical child psychology. 19. 298-301
- Abidin , R. R. Solis , M. L (1991). The Spanish version parenting stress index : A psychometric study. journal of clinical child psychology. vol 20. No 4. 372-378
- Fiorsheim, p. (2003). The transition to parenthood among young aferican American and latino couples : relational predictors of risk for parental disfunctioning. journal of family psychology , 7. 65-79.
- Forgatch, M. S. patterson, G. R. skinner, M. (1988). A mediational model for the effect of divorce in antisocial behaviours in boys : impact of divrce, single parenting, and step parenting on children. Lawrence Erlbaum associates, Hillside , N. Y.
- Irelan, Julie. Wiesner, mark. (2004). Family life education a progrom of Lutheran child and family services of Illinois.

بررسی اثر آموزش زندگی خانوادگی در کاهش...

- Mash, E. J. Johnston, C. (1983). Parental perceptions of child behavior , problems parenting, self-esteem and mother's reported stress in younger and older hyperactive and normal children. journal of consulting and clinical psychology. 5. 86-99.
- Mash, E. J. Johnston, C. (1990). Determinants of parenting stress: illustration from families of hyperactive children an families of physically abused children. journal of clinical child psychology. 19. 313-328.
- Mazure, C. M. (1995). Does stress cause psychiatric illness. American psychiatric illness. American psychiatric press , inc.
- Rodriguez, M. Patel, V. jaswal, S. souza, N. (2003). Listen in to mothers: qualitative studies on mother hood and depression from Goa, India, journal of social science and medicine 57. 1797-1806.
- Sue, Sandra. (1999). Family therapy for ADHD. Treating children adolescent and adults. Guilford press.

Archive of SID